

Allahümme Salli Ala Seyyidina
Muhammed ve Sellem

Hz. Muhammed (sav) ve Tasavvuf

Yayınlama Tarihi : 04.06.2020

Tasavvuf DilAllah'tır. Yani Allah'ın Gönlüdür. Biz buna Allah'ın Gönül Bahçesi diyebiliriz. Bu bahçede bütün alemlerdeki ilimlerin hakikatleri vardır. Dolayısıyla bu bahçeyi gören ve içinde gezen sufi bütün ilimlerin hakikatlerini de görür. Bu ilim deryasının başı sonu yoktur. Ancak bu bahçede görülenleri kelimelerle ve harflerle ifade etmek mümkün değildir. Bunlar insana bir mana olarak gözükürler. Bu mana insandan insana, daha doğrusu ehlinden ehline nakledilir. Bazı sufiler gördüklerini (Allah'ın izniyle) insanlara duyurmak istemişlerdir. Gördüklerini ifade eden kelimeler, dünyadaki kavram, olgular ve insan aklının sınırları ile belirlenmiş olduklarından, DilAllah'ta ki sınırsız ve sonsuz hakikatleri tam ifade etmekten uzaktır. Bu da bazen çelişkili ifadelerle neden olmaktadır. Bu durum diğer insanlar tarafından eleştirilmekte ve tasavvufun inkarına neden olmaktadır.

Bugün birçok insan, İslam tasavvufunun diğer dinlerin tasavvuflarından alıntılar olduğunu iddia etmektedirler. Bu tamamen yanlıştır. İslam tasavvufu, Peygamberimizin öğretmesi doğrultusunda elde edilen manevi bilgilerdir. Bu manevi bilgiler eski peygamberlerin öğrettiği tasavvuf ile örtüşebilir. Bu gayet

normaldir. Çünkü bu bilgilerin kaynağı ayındır. Fakat bu İslam tasavvufunun diğer dinlerdeki tasavvufi görüşleri taklit ettiği anlamına gelmez. Çünkü İslam tasavvufundaki manevi bilgiler, Peygamberimiz üzerinden elde edilen bilgilerdir. Bu bilgiler orijinaldir ve en doğru manevi bilgilerdir.

Ancak bu konuda bazı sahtekarlar da vardır. Gerçek tasavvufi bilgilerine sahip olmadan, kendisinin görüşlerini ortaya atarak hakikat budur, bu bana ilham edildi diye ortaya çıkıp, yanlış bilgileri insanlara duyurmaktadırlar. Bunlara inanılmaz. Bunlar çelişkili ve gerçek tasavvufa uymayan ifadelerdir.

Bugün İslam aleminde gerçek tasavvuf ehli vardır. Bu insanların büyük bir kısmı gizlidir. Peygamberimiz üzerinden gelen tarikatlarla ledün ilmini öğrenmişlerdir. Ancak insanlara bu konuda çok az şey nakil ederler. Bu insanların bilgileri birbirleri ile çelişmez, aynı şeyleri söylerler.

Ledün ilmine sahip olmak, yani DilAllah'a girmek bir nasip meselesidir. Herkes buraya giremez. Ancak Allah Teâlâ'nın nasip ettikleri girebilir. Bu bahçenin kapısı önünde beklemek, belki bir gün bu kapı bize de açılır diye düşünmek ve hazır olmak gerekir. Bunun için iman ve ilim safhaları en iyi bir şekilde tamamlamak gerekir. Gerisi Allah'ın takdiridir.

Bununla beraber, kapı bize ister açılsın ister açılmasın, kalbimizden orayı sevelim, oraya girmiş olanları yani gerçek sufileri sevelim. Eğer onlar gerçekten seversek, yarın ahirette onlarla beraber olmamızı ümit edebiliriz. Bu yönde çeşitli müjdeler vardır.

Tasavvufun yukarıda verdiğimiz tarifinin yanı sıra, İslam alimleri tarafından tasavvuf için birçok tarifler de verilmiştir. Bunların sayısı bini geçmiştir. Bunların hepsi bizim verdiğimiz tarifi içindedir. Çünkü bunların hepsi Allah Teâlâ'nın Gönül Bahçesinin meyveleridir.

İslam alimlerinin verdikleri bazı tarifler şunlardır:

- Tasavvuf, ahlak-i ilahiye ile ahlaklanmaktır.

- Tasavvuf edeptir.
- Tasavvuf, Allah ile bilaalaka birlikte olmaktır. (Cüneyd-i Bağdadi)
- Tasavvuf, ahlak-i hasene (güzel ahlak) ile tahalluk etmek (ahlaklanmak) ve ahlak-i zemimededen (yerilen ahlak) vazgeçmektir. (Ebu Muhammed el Cerir)
- Tasavvuf, tekellüfü (gösteriş) terk ve ruhu bezletmek (esirgemedenden vermek) tir.
- Tasavvuf oldur ki ne sen bir nesneye malik olasın, ne bir nesne sana malik ola. (Semnun)
- Tasavvuf, Hakk'a inkıyad (boyun eğme) dir.
- Tasavvuf evveli ilimdir, evsafı ameldir, ahiri mevhibedir. İlim, muradı keşfeder. Amel ise talebi muin (yardımcı) olur. Mevhibe de gayet-i emele yetiştirir. (Sühreverdi)

İlk Sufi Hz. Adem (as) dır

Mevlana Hüsam oğlu Mustafa'nın "Risaletü-i Zevkiyye" adlı eserinde naklettiğine göre, ilk Sufi insanların ilk babası olan Adem Aleyhisselam'dır. Çünkü Adem Aleyhisselam cennetten dünyaya mücerret ve üryan olarak sefer etmiş, uzun müddet çile çekmiş ve nihayet bundan halas olmuştur. Bu çile esnasında Adem her ağaçtan birer yaprak alarak, otuz yaprak toplamış, sonra onları birbiriyle iliştip kendisine bir hırka yapmıştır. Hatta bir rivayete göre bu yamalı libas Üzeyir (as)'a kadar yetişmiştir. Buna göre dervişlerin giydikleri hırkanın aslı bu kadar eskidir.

Son Peygamber olan Hz. Muhammed (sav) den önce de peygamberlerin gelip geçmiş olduğu bilinmektedir. Bu nedenle İslam'dan önce de tasavvuf vardı. Çünkü tasavvuf (misticizm) insan tabiatının bir olgusudur ve binlerce şekillerde ortaya çıkmıştır. Hindistan'da Brahman, Mısır'da Hermes, Yunan da çok ilahlı mezheplerin görünen taraflarından başka bir de iç yüzü, batın ve ledün tarafları

vardır ki, bunu gayet gizli olarak yalnız bazı mürit ve müntesipler talim ederlerdi. Bunlara da o kavimlere mahsus tasavvuf denmesi tabiidir.

Gönderilen peygamberler, Allah'ın öğretmesi ile ledün ilmine sahip idiler. Bunlar, etrafındaki iman eden kişilere, mizaçlarına uygun olarak bu ilmi öğretmişlerdir. Kalbî olan bu ilimler yazıya dökülmemiştir. Sayıları 124.000 olduğu bir hadisle bildirilen peygamberler dünyanın her bölgesinde görev yapmışlardır. Çeşitli ülkelerde görülen ve çok eskiye dayanan tasavvufi bilgiler, peygamberlerin öğrettiği bu bilgilerden elde edilenlerdir. O zamana göre mümin olanlara, Allah Teâlâ tecelli ederek kendilerine ledün ilminin bazı kısımları gösterilmiştir. Bu kişiler etrafındakilere bunları kısmen anlatmıştır. Ancak zamanla insanlar gerçek imanlarını kaybetmişler ve miras aldıkları tasavvufi bilgileri saptırmışlardır. Tenasüh fikri (insanın ruhunun ölümden sonra başka bir insanda devam etmesi) bunlardan biridir. Bu şekilde Hindistan, Mısır, Yunan, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde tasavvufi bilgiler günümüze kadar saptırılarak gelmiştir.

İslam'da Tasavvufun Ortaya Çıkışı

İslam'da Hz. Peygamber (sav) in öğrettiği manevi bilgiler ilk tasavvufun ortaya çıkışıdır. Hz. Peygamber (sav) bu bilgileri en yakınlarına öğretmiştir. Avam (halk) dan gizli tutulan bu bilgiler, herkesin mizacından dolayı kaldırmaları mümkün olmayabilir. Bu nedenle bütün insanlara anlatılmamıştır. Ancak ilk defa 3. hicri asırdan sonra insanlara bunun varlığı duyurulmuştur. Bu devir, tasavvufun insanlar tarafından kabul edilmesinin uygun olmaya başladığı devirdir. Çünkü bu asırda İslami ilimler tamamlanmış ve temel kavramlar artık yerine oturmuştu.

Bu durum şu sloganımıza uygundur: Üç güzellik: İman, İlim, Tasavvuf.

İslam ilk çıktığında önce imanın oturmasına ve sağlamlaşmasına çalışılmıştır. Kafir ve mürtetler (dinden dönenler) le savaşılmıştır. Daha sonra İslami ilimler öğretilmeye başlamış (fıkıh, hadis, tefsir gibi) ve mezhepler oluşmuştur. Ondan sonra tasavvuf konuşulmaya başlanmıştır. Bugün de iman ve ilimde derin bir bilgi ve anlayışa sahip olmayanların tasavvuf ile ilgilenmeleri anlamsızdır. İnsan önce imanını güçlendirmeli sonra İslam ile ilgili ilmini pekiştirmelidir. Ondan sonra tasavvufun kapısını çalabilir.

İslamî Tasavvufun Özellikleri

Sufizm, insanın akıl yoluyla erişemediği ilahi hakikatleri ve gayb alemine ait hakikatleri manevi latifeler ile arama yoludur. Tarih boyunca tasavvufun hedefi insanı manen ve ruhen kamil hale getirmek, yani insan-ı kamil yetiştirmektir.

Tasavvuf insanın kendisini keşfetme yoludur. Ben kimim? Nereden geliyorum? Niye dünya üzerindeyim? ve Nereye gideceğim? sorularına sufizm yoluyla cevap bulabilmenin yoludur.

Sufizm bir yaşam tarzıdır, hayata farklı bakabilme yoludur. Bu yaşam tarzı tarikatlar vasıtasıyla devam ettirilir. Tarikatlar tasavvufun kurumsallaşmış olgusudur.

Tasavvuf felsefeden farklıdır. Felsefe yalnız akılı kullanırken, tasavvufa göre metafizik alemleri anlamak için akıl yeterli değildir. Bunun için “nakile” yani “vahye” ihtiyaç vardır.

Hint kökenli tasavvufi inanışlar, İslam’daki tevhid anlayışına aykırıdır.

İslam tasavvufunda “şeriat, tarikat, marifet ve hakikat” kavramları tasavvufun temel kavramlarıdır. “Şeriat olmadan tarikat olmaz” sözü önemlidir.

Pozitivistlerin dine karşı çıkmaları abesle iştigaldir. Çünkü manevi ilimlerle desteklenmeyen müsbet bilimlerin sonuçları, insanî fikirleri kuru ve verimsiz bir alana sürüklemiştir. Dolayısıyla geriliğin suçunu din adamlarına yüklemesi doğru değildir. Bu Cumhuriyet döneminde sıkça yapılmıştır. Osmanlı Devletinin yıkılmasını dine bağlayarak gerçekler saptırılmıştır. Din ile bilim karşı karşıya getirilerek, dinin bilim dışı olduğu iddia edilmiştir. Bunların yanlış olduğu aşikârdır. Müspet ilim ve felsefe ile evrendeki her şey anlaşılabilir değildir. Onların bilmediği fakat dindeki vahiy bilgilerinin ortaya koyduğu bir çok hakikat vardır. Örneğin, manevi keşiflere göre virüs Allah’ın yarattığı bir varlıktır ve onun emrindedir. Bir süre etkisini gösterecek ve sonra ortadan kaybolacaktır. Bu Allah’ın takdiridir. Bu sürece insanların ve müspet bilimin hiçbir müdahalesi

mümkün değildir. Böyle bir bilgi aslında, daha önceki Sars gibi korona ailesine ait virüslerin maceraları ile tamamen uygundur.

Bu süreç Allah Teâlâ'nın insanları imtihan için uyguladığı bir süreçtir. Müspet ilim ve akılla yapılan bütün mücadelenin özü, hastalığa yakalanmamak ve hasta olunca da tedavi etmek yönündedir. Bunlara İslam da, tasavvuf da karşı değildir. Hatta bunlar ayet ve hadislerle teşvik edilen hususlardır. Fakat asıl anlamsız olan, müspet bilimcilerin virüsün macerasını anlatırken Allah'ı unutmalarıdır. Oysa manevi keşif bilgilerinden yardım alsalar, bu virüsle daha kolay ve efektif mücadele edebileceklerdir.

İslam tarihi boyunca bütün bilimsel gelişmeler, bir yandan manevi keşif bilgilerine dayandırılarak başarılmıştır. Bu gerçek batı hayranları tarafından saklansa da, bunu teslim eden birçok ilim adamı vardır. Fakat biz kendi kültürümüzü terk ettiğimiz için bunlardan habersiziz.

H. Muhammed (sav) ve Tasavvuf

Peygamberler muhatap oldukları toplulukları manevi açıdan olgunlaştırmak için gayret göstermişlerdir. Onları kötülüklerden arındırma, iyiliklere yönlendirme yoluyla kurtuluşa ermelerine vesile olmaya çalışmışlardır. Bunları yapan peygamberler vahye muhatap olmuşlardır. Bu nedenle her peygamberin kendisine has derûnî (ruhsal, mistik, tasavvufî) yönleri olduğu muhakkaktır. Bu manevi gelenek, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem (as) ile başlamış, son peygamber olan Hz. Muhammed (sav) tarafından da devam ettirilmiştir.

H. Peygamber (sav) sahip olduğu manevi anlayışı doğrultusunda etrafındaki ashabını eğitmiş ve onları daha sonraki Müslümanlara örnek olacakları kamil insanlar haline getirmiştir.

“Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.” (Hadis)

Bu nebevi gelenek, kişinin manevi olarak gelişmesini amaçlayan, genel anlamda tasavvufi düşünce ve anlayış biçimidir. Çünkü İslam düşüncesinde tasavvuf genel anlamıyla, H. Peygamber (sav) in manevi ve ruhi tekamülün gerçekleşmesi için

tebliğ ettiği ve uyguladığı bütün düşünce, anlayış ve amellerin tümüdür. Tasavvufi terbiyenin amacı Hz. Peygamber'in hayatının ekseninde gelişen geleneğin sürdürülmesi ve böylece kamil insanların yetişmesinin teminidir.

Tasavvufun kurumsallaşması döneminde, mürşit-mürit ilişkisini sürdüren sufiler için, bu yolun tek örneği ve rehberi Hazreti Peygamberdir. O kamil insanların en mükemmeli (tam, olgun) ve en mükemmili (tamlayan, olgunlaştıran) dır. "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem, 68/4) ayetinin sırrı bunu ifade etmektedir.

Sufilere göre mürşid-i kamiller, Hz. Peygamberin bıraktığı manevi mirasın varisleridir. Bu bağlamda Peygamberin ümmeti içindeki rehber ve model insan olma açısından ne ise, kamil-i mürşid de kendi toplumu arasında öyledir. Ancak bu demek değildir ki, kamil mürşitler Peygamber ile aynı seviyededir. Mürşitler Peygamberin miras bıraktığı manevi düşünce ve eylemleri, kendi toplumlarında taklit ederek uygulayan kişilerdir.

Sufiler, Peygamberden kendilerine kadar, mürşitler silsilesi vasıtasıyla, Peygamberin uyguladığı yöntem ve uygulamaların kendilerine ulaştırıldığını düşünürler. Böylece Hazreti Peygamber'in yaşadığı manevi hayat, sonraki nesillere mürşit-mürit ilişkisi içinde birebir eğitimle gerçekleştirilerek aktarılmış olur. Bu, "...Size Benim tarafımdan bir hidayet rehberi geldiğinde, kim onun izinde giderse, onlar için hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır." (Bakara, 2/38) ayetinin işaret ettiği husustur. Bu nedenle sufiler, uyguladıkları eylemlere bazen "Allah'ın boyası ile boyanma" ile ifade ederler.

Hz. Peygamber (sav) in Allah Teâlâ'dan vahiy ile aldığı manevi bilgileri etrafındaki ahabına öğretmiş, onlar da tabiiere ve onlar da kendilerinden sonraki kişilere öğretmişlerdir. Böylece Allah'ın emirleri ile şekillenmiş ve gerçekleşmiş olan Hz. Peygamberin manevi yaşantısı, nesilden nesile aktarılarak, neveli bir renge boyanmış olarak sürdürülmüştür.

Hz. Peygamberin ahabına manevi ilimleri öğrettiği şu ayette ifade edilmektedir: "O'dur ki, ümmiler içinde kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları yücelten, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdik. Oysa onlar

önceden açık bir sapma içindeydiler.” (Cuma, 62/2) Bu ayette geçen kitap Kur'an ayetlerini göstermektedir. Hikmet kelimesi de Kur'an ayetlerinin manevi işaretlerini ifade eder. Buna göre Peygamber ahabına ayetlerin zahiri anlamlarını açıklarken, bu ayetlerin hakikatlerini de bir hikmet olarak onlara açıklamıştır. Bu hikmet bilgileri, ahabından tabiine ve onlardan da diğer insanlara öğretilerek bu manevi mirasın sürekliliği sağlamıştır. İşte tasavvuf bu manevi bilgilerin ilmidir. Buna ledün ilim de denir. Her dönemde ledün ilmini bilen ve manevi görevleri yürüten insanlar olmuştur.

Sünnet tasavvufi düşüncede hayati bir öneme sahiptir. Çünkü sünnet Hz. Peygamber (sav) in ibadetlerinin ve gündelik yaşayışının yanı sıra manevi amellerini de içine almaktadır. Her sufi için, Hz. Peygamberin manevi örnekliliğine ulaşmak, istenilen bir amaçtır. Bu nedenle sünnet bu bağlamda büyük önemi haizdir. Dolayısıyla Hz. Peygamberin sünnetinin örnek alınması, yaşanması ve herkesin kendi hayatında birer meleke haline getirmesi gereken tasavvufi bir yaşam tarzıdır.

Tasavvuf kelimesi hicri 3. asırda ortaya çıkmıştır. Ancak sahabe, tabiin ve onlardan manevi eğitim alan insanlar tasavvufu manevi olarak yaşarken, bu hayatlarında tasavvuf kelimesini kullanmamışlardır. Hatta bu manevi eğitim ve yaşamlar halka açıklanmamıştır. Bu manevi tasavvufi yaşamın ne olduğunun açıklanması hicri 3. asırda yapılmıştır. Bunun nedeni, Müslümanların ilk iki asırda imanlarını tam yerine oturtmamış olabilmeleri nedeniyle, herhangi bir sapıklığa meydan vermemek olabilir. Ebu Hureyre (ra) in şu ifadesi bunu çok güzel açıklamaktadır: “Ben Resullallah'tan iki torba bilgi öğrendim. Size ancak bir tanesindekilerini açıkladım. Eğer diğerindeki bilgileri de açıklasaydım beni öldürürdünüz.”

Birinci torbadaki bilgiler, şariat ve zahiri İslam ilimleri ile ilgili olan hususlardır. Bunlar büyük çapta Peygamberin akait, fıkıh ve tefsir ile ilgili hadislerini kapsamaktadır. İkinci torbadaki bilgiler ise hikmeti içeren bilgilerdir. Buradaki gizli manevi bilgilerin halk tarafından anlaşılıp kabul edilmesi çok zor bir husustur. Bu nedenle bu bilgiler halka açıklanmadı. Bugüne kadar bu ledün bilgilerin çok az bir kısmı halka açıklanmıştır. Büyük bir kısmı halka açıklanmamıştır. Bu bilgileri elde etmek için insanın buna ehil olması gerekir. Bunun için de kamil bir mürşidin

yönetiminde eğitilmesi gereklidir. İnsanların tasavvufi eğitiminden, yani seyri sülük etmelerinden bu anlaşılır.

Hız. Peygamber (sav) in Uyguladığı Tasavvufi Eğitim

Hız. Peygamber'in ashabına tasavvufu öğretmesi şu şekilde olmuştur:

- 1) Zikir talim ve telkin etmek,
- 2) Kur'an ayetlerinin batını anlamlarını öğretmek,
- 3) Rüya tabiri öğretmek.

Bu yöntemlerle sahabede marifet ilmi (Allah'ı bilme) oluşması sağlanmıştır. Bu da tasavvufun amacıdır. Bu bilgiler günümüze kadar kalpten kalbe aktararak gelmiştir. Bugünkü gerçek tarikatlar Peygamber'e kadar çıkan bir silsilenin halkalarıdır. Bu silsile aynı şekilde kıyamete kadar devam edecektir.

Zikir talim ve telkin etmek

Tasavvufun en önemli dayandığı husus zikirdir. Çünkü "Ve Allah'ı anmak elbette en büyük ibadettir." (Ankebut, 29/45) ayeti bunu gösterir. Ayrıca Ahzab suresinin 41. ve 42. ayetlerinde "Ey iman edenler, Allah'ı çok zikredin. O'nu sabah akşam tesbih edin." buyurulmaktadır.

Zikrin lügat manası bir şeyi kalben ve lisanen ihzar etmek (açığa vurmak) tır ki, Türkçe karşılığı "anmak" tır. Kul Allah'ı zikredince, Allah da kulunu zikretmektedir. "O halde Beni zikredin ki, Ben de sizi zikredeyim." (Bakara, 2/152) ayeti bu müjdeyi ifade etmektedir.

Zikrin çeşitleri şunlardır: Lisanın zikri, Nefsin zikri, Kalbin zikri, Ruhun zikri, Sırrın zikri, Zikr-i Hafî, Zikr-i Hafîyû'l Hafî'dir.

Allah ile insan arasında irtibat ve münasebeti temin edecek vasıta ancak zikirdir. Bu konuda İmam Cafer-i Sadık şunu ifade etmektedir: "Bir ayeti konuşanıdan

(Allah'tan) işitince kadar durmadan kalbime geri çeviririm. İşitince de Allah'ın kudretini müşahede etmekle cismim coşkundan yerinde duramaz olur.”

Hız. Muhammed (sav) özellikle dört arkadaşına zikri birer vesile ile ve değişik türle talim ve telkin etmiştir. Daha sonra tarikatların her biri bu telkinden gelenek yoluyla varis oldukları ifade edilmiştir. Bu telkinler aşağıda ele alınmaktadır:

1) Hız. Muhammed (sav) Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında saklandıkları mağarada yol arkadaşı Sıddık-i Ekber'in kulağına zikri, kalbi ile üç defa telkin buyurmuştur. Bu çeşit zikir üzerine kurulan, gizli olan tarikattır. Bu tarikata “Sıddikiye, Bekriyye” denilmiştir. Bu tarikin beş kolu vardır. Bunlardan birincisi, Beyazid-i Bestami'nin ismi Tayfur olduğu için bazen Tayfuriyye, bazen de doğduğu yere nispetle Bestamiyye denilen, Abdulhalil Gucdvani'ye dayandırılan Tarik-i Hâcegan ve bu tarikin devamından ibaret olan Nakşibendiyyedir. İkincisi, Şeyh Tayfur-u Şamî. Üçüncü kol, Şeyh Ebubekir bin Havazine'l-Havari. Dördüncü kol, Melamiyye. Beşinci kol, Şeyh Ebu'l- Beka Hasan bin Aliyyü'l-Acemiyye'l Mekki'ye mensup koldur.

2) Hız. Muhammed (sav) Hız. Ömer (as) a, hicretten evvel Mekke'de Peygamberi öldürmek üzere gelirken peygamberin konuşmasının tesiri ile İslam'a girdiği sırada, ona kelime-i tevhidi açık olarak telkin etmiştir. Bu yolun dört kolu vardır. Bu kollar, Gazaziyye, Kübreviyye, Uşşakiyye, Hatiriyye. Bununla beraber Hız. Ömer'e dayanan tarike Kübreviyye denilir.

3) Hız. Peygamber (sav) Hız. Osman (as) a zikr-i kalbi “bila harf ve la savt” (harfsiz ve sessiz) telkin buyurmuştur. Bu yola Nur-Bahşiyye denir.

4) Hız. Muhammed (sav), İmam Ali'ye zikr-i cehri telkin etmiştir. Şöyleki, bir gün Hız. Ali (ra) Hız. Peygamber'den Allah'a en yakın ve kullara kolay olan yolun gösterilmesini niyaz etmiş. Bunun üzerine Ali'yi önünde diz çöktürüp gözlerini kapatarak, kendisine “La İlahe İllallah” lafzını üç kere zikretmiştir. Ali dinlemiş, sonra Ali de bu mübarek cümleyi üç defa tekrar etmiş ve Hazreti Peygamber dinlemiştir. İşte bu talim ve telkin ile Hız. Ali nice gaybi keşiflere ve latifelere nail olmuştur.

Peygamber yolundan gitmiş evliyanın hepsi, Hz Ali'nin kendilerine usulde reis olduklarını tasdik etmişlerdir. Bu bakımdan İmam Ali Hatemü'l Evliya olarak bilinir. Hz. Ali'den bu tarikat telkini Kümeyl ibn-i Ziyad'a ve ondan da Hasan Basri'ye intikal etmiştir.

Hüseyin Vaiz Kâşifi'in "Silsilename" sine göre tarikatların hepsi İmam Ali'den intişar etmiştir. Şöyle ki "Hafiyye" Selman'dan, çar darbiyye Kümeyl bin Ziyad'dan, "Perteviyye" Cabir-i Ensari'den "teveccüh-ü kalble" zakir olan budur. Cehriye Hasan Basri'den yayılmış ve bu dört zatın her biri Ali'den ahz-ı tarikat eylemiştir.

Bu zikir telkinleri günümüze kadar devam etmiştir. Dolayısıyla bugünkü bütün gerçek tarikatların ilk kaynağı Hazreti Peygamberdir. İslam tasavvufu bu tarikatların tüm usul ve amellerinden oluşur. Kamil bir mürşit tarafından müride telkin edilen zikir, Allah'ın izniyle müride keşif kapılarını açar. Eğer mürşit bunu yapmazsa, müridin bu zikri kullanması ona keşif kapısını açmaz. Bu tasavvufta çok önemlidir. Çünkü insanlar bazı temel zikirleri yaparak keşfinin açılmasını arzu eder. Bu mümkün değildir, bunun için izin gerekir. Ancak kişinin izinsiz olarak yaptığı zikirlerden sadece sevap kazanır.

Kur'an Ayetlerinin Batını Tarafını Öğretmek

"Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir verdik." (Taha, 20/99)

Bu zikir Kur'an ve onun ayetleridir. Kur'an ayetlerinin batını tarafları vardır. Bunlar gizli olan manevi ilimlerdir. Ledün ilmini öğrenen sufiler bu bilgilerle donatılırlar. Bunların bazıları daha Peygamber zamanında halka bildirilmiştir. Fakat bildirilmeyen daha birçok bilgi vardır. Bunları herkese duyurmak yanlış ve yasaktır. Çünkü bunlar bazı imanı zayıf insanları etkileyebilir ve onların yanlış yere kullanılmasıyla dinden çıkmalarına sebep olabilir.

Örneğin İsm-i Azam bu çeşit gizli bir bilgidir. İsm-i Azam ile yapılan duanın kabul olacağı kesindir. Fakat bunu herkes tarafından bilinmesinin dünyayı nasıl bir kaos

ortamına sürükleyici aşıkardır. Bu nedenle İsm-i Azam ancak onu taşıyabilecek ve yanlış yere kullanmayacak olan Allah dostlarına bildirilir.

Ledün ilminde, kainattaki denge ve hayatın dinamiklerinin gizli ilmi de öğretilir. Örneğin çalışan bir arabayı durdurabilecek, ateşlenen bir bombayı geri çevirebilecek, zaman ve mekan sınırlarını ortadan kaldıracak bilgiler Allah dostlarına verilir. Bunu öğrenen sufi Allah'ın büyüklüğünü, her şeye kadir olduğunu, O'nun en büyük olduğunu görür ve şükreder. Yoksa bu bilgilerle kendisine çıkar sağlamaz ve kainatın gidişini, daha evvel tespit edilmiş kader-i ilahiyi değiştirmek istemezler. Bu türlü manevi bilgiler insanın Rabb'ine karşı olan haşyetini arttırır. Böylece ruhu süslenerek kemale erer.

Buradaki sırlar akıl ve duyularla anlaşılmaz. Bunlar kalbi ve ruhi zevkler olup, ancak muhatap olan kimse tarafından anlaşılır. Bunları kelimelere ve seslere dönüştürmek mümkün değildir. Eğer bu zevkler kelimeler ve seslerle ifade edilmeye çalışılırsa, muhakkak eksik ve yanlış taraflar ortaya çıkar. Bu da istenilen bir şey değildir. Bu nedenle de yasaklanmıştır. Bu türlü bilgiler kalpten kalbe aktarılarak öğretilir. Bunu öğretecek olan kamil mürşide ihtiyaç vardır. Mürşit, durumu uygun olan müritlere bu bilgileri Allah'ın izin vermesiyle aktarır. İşte bu bilgiler marifet (Allah'ı bilmek) ilminin esaslarıdır. Tasavvufun amacı da, sufinin bu marifet ilminde en son noktaya kadar gelmesini temin etmektir.

Rüya Tabiri Öğretmek

Salih rüyaların tabir edilmesi de tasavvufun bir parçasıdır. Bir hadise göre, salih rüyalar nübüvvetin 46 da biridir. Çünkü Peygamberimize nübüvvet görevi verilmeden önce, altı ay boyunca gördüğü rüyaların her biri doğru olarak vuku bulmuştur. Bu nedenle salih rüyaları tabir etmeyi Peygamberimiz ashabına talim etmiştir.

“Salih bir kişi tarafından görülen güzel rüya peygamberliğin kır altı cüzünden bir cüzdür.” (Hadis)

“Peygamberlikten geriye mübeşşirattan başka bir şey kalmadı.” (Hadis)

Güzel rüyalar Allah tarafındandır. Hoşlanılmayan rüyalar ise şeytandandır.

Hazreti Peygamber, sabah namazından sonra mescitte oturarak, ashabına gördükleri rüyaları anlatmalarını istemiş ve onları yorumlamıştır. Rüyalarda bazı gizli işaretler vardır ki bunlar da tasavvufun, yani manevi ilimlerin konusudur. Rüyalardaki bu işaretleri doğru yorumlamak ta bir ilimdir. Bu ilim, Kur'an'ın bildirdiğine göre Yusuf (as) a verilmiştir. Ancak Peygamberimiz de ashabına rüya yorumlamasındaki ilmi öğretmiştir. Bu ilmin büyük bir kısmı gizli tutulmuştur. Kitapları aksedenler ise bunların pek azıdır.

Tasavvuf Bir İlimdir

Ehl-i sünnet İslam alimleri tasavvufu ilim olarak kabul etmişlerdir. Ancak tasavvuf zahiri ilim değil, batını ilimdir. Buna ledün ilmi de denir. Tasavvufun söz ilmi değil, hal ilmi olduğu ifade edilmiştir. Bu bakımdan tasavvuf sufiler için Hikmet ilmidir. Ancak bu hikmetin felsefede bahsedilen hikmetle bir ilgisi yoktur. Bu hikmet ilmi Allah dostlarına mahsustur.

Bu konuda Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri "Marifetname" adlı kitabında şunları söylemektedir:

"Velilerin hikmetleri İlmi Billah (Allah'ın ilham ettiği ilim) dir ki bu, gerçek ilimdir, hâl ilmidir, irfan ilmidir, aşk ilmidir, bân ilmi (iç, gözle idrak edilemeyen), ledün ilmi (ilahi sırları bildiren ilim), sudur ilmi (göğüsler ilmi) ve kalplerin ilmidir. Bu ilim dertlerin bilinmesi, ayıpların örtülmesi, günahların ödenmesidir.

İlmi Billah, Hikmet adıyla bilinir ve Kur'an-ı Kerim'de büyük hayırla vasıflandırılmıştır. Bunun isteklisi, açlık ve susuzluğa, uykusuzluğa katlanandır. Bedenle ruhun birbirinden ayrılmayışı gibi, ilimle hikmet de birbirinden ayrılamaz.

İlim, öğretim yolu ile, hikmet, açlıkla elde edilir. İlim dilden dile geçer. Hikmet, gayb (görünmeyen) âleminden kalbe gelir. İlim, sözlerin kulak yolu ile zihne varışıdır. Bân ilmi ise, gönlün içinden çıkar ve nefse tesir edip kalbin içine akar. Zahir (açık ilim) dilin belirli işleyişinin mahsulüdür. Dil ise mülk aleminin

hazinesidir. Bâtın ilmi, gönlün hallerindedir. Gönül ise melekût aleminin hazinesidir. Zahir ilim, dünya ilmi, kitaplarda yazılı ve halk içinde meşhurdur. Bâtın ilmi ise Hakk içindir ve göğüslerde mevcuttur, kapalıdır. Halka bildirilemez. Onlardan saklı ve memnûdur.

İlim tefekkür (düşünme), Hikmet ise tezekkür (zikretme) ile kazanılır. İlimi Billah, Allah'a varma yolunun en kisasıdır. Aklî ilimlerde, mümin ile kafir müşterektir (birleşir). Marifet nurunu bulmak için mümin olmak şarttır. İlim, marifetten daha umumi (genel) dir. Marifet ise ilimden daha önemli ve özdür.

İlim nuru, kainata bitişiktir. Marifet nuru ise Allah'a ulaşır. Bunun için, “men alime nefse-hu (kim nefsinı öğrenirse)” denmemiş, “men arefe nefse-hu, fakat arefe rabbe-hu (kim nefsinı bilirse, Allah'ını da bilir) denilmiştir.

Marifet, ilimden daha çok makbuldür. Çünkü ilim isim ve sıfatlara; marifetse, Allah'ın zatına mensuptur. Cenab-ı Hakk, kullarından iki şey istemiştir; biri din (ibadet), diğeri marifet (Allah'ı bilme) ilmidir. Bu ikisinin dışında kalan aklî ilimler ki, hepsi de nefsi ilgilendiren, ona haz veren bilgiler ve gaflete daldıran fenlerdir.

Mümin hikmet, münafık şehvet ister. Şehvete kapılan, hikmetten mahrumdur. Hikmet, kalplerin sevinci, nefislerin temizleyicisi, ruhların helâveti (zevki), sırların lezzetidir.”

Ebu Talip Mekkî Hazretleri demiştir ki: “Âlim billah olan kâmilin üç türlü ameli vardır: Biri zahiri ilimdir ki halka açıkça anlatılır. Diğeri batın ilmidir ki ancak ehline, bilenine bildirilir. Üçüncüsü ne zahir, ne de batındır. O bir sırr-ı hafi (gizli sır) dir ki, Allah ile kâmil arasında gizli ve örtülüdür.”

Hikmet, ledün (gizli, ilahi sırları bildiren ilim) ilmidir ki o, Allah'ın ilhamıdır. Hikmet, zeka ve anlayışın kemal derecesine varmasıdır. Hikmet mükâşefe-i yakin (gerçeği görebilmek) dir. Hikmet, gayb alemini (görünmeyen alemini) incelemektir. Hikmet, bir nurdur ki, Allah'tan arifin kalbinde belirir ve onda fazla sevinç doğurur. Hikmet, isabetli, yerinde bir konuşmadır ki, Hakk'ı, hakikati, doğruyu konuşmak ve Hakk'ı duyunca susmaktır.

Hikmet, konuşmada, fiil ve hareketlerde, emir ve dileklerde isabettir. Çünkü, hakim olan, ancak Hakk'ı, doğruyu konuşur, başkasını konuşmaz, amel ve hareketleri yalnız Hakk içindir, dileği (muradı) da yalnız Hakk'ın dilek ve muradıdır. Hikmet, Allah'ın gayb (görünmeyen) hazinesidir ki, belirir ve velilerin kalplerini nurla doldurur.

Gönülde hikmet kuvvetlendikçe şehvet zayıflar ve nihayet söner, yok olur. Gönül her türlü şehvetten ve makam sevgisinden uzaklaştıkça onda, hikmet nuru artar. Hikmetin alameti, dünya şehvetlerini terk etmek ve Allah'ın huzurunu istemektir. Hikmetin bir alameti de yeme, içme ve uykuyu azaltmak, ancak lüzumunda ve yerinde konuşup bunun dışında susmaktır ve gönlü ile Cenab-ı Hakk'a dönmektir.

Hikmetin diğer bir alâmeti de Hakk'a tevekkül, teslim ve rızadır ve halka güzel ahlakla, alçak gönülle, hilm ve şefkatle muamele de bulunmaktır. Hikmet kendinden büyük insanlara teslim olmak, küçüklere şefkat ve merhamet göstermektir. Bu vasıfları taşıyan arif, kamil insandır. Onun sözlerinin ve hareketlerinin faydası sonsuzdur. Hikmet, ölü kalpleri diriltir, daralmış göğüsleri açar. Hikmet, hekimin sermayesidir. Hikmeti sözle yok eden şey ve hikmetten alınan lezzetin gönülden gitmesi, hekimin, sorulmadan onu söylemesidir. Hikmeti ehlinden men etmek zulümdür. Yani hikmeti, anlayabilenden esirgemek, onlara söylememek zulümdür. Hikmete zulmetmek büyük hatadır.

İmam Şa'rani, "Levamiü'l – Envar fi Tabakatü'l-Ahyar" adlı kitabında şöyle diyor: "Nasıl ki beyan ilmi, nahiv ilminin özü ise, tasavvuf ta şeriatın kuralları ile amel eden bir kimsenin işlerinin bir özüdür. Tasavvuf müstakil bir ilimdir. Tasavvuf Kur'an ve sünnetle yükseltilmiştir. Şeyh-i Ekber İbn Arabi Hazretleri Fütuhât-ı Mekkiyye adlı kitabında, "bu ilmi elde etmenin yolu, iman ve takvadır" demiştir."

Yazıcızade Şeyh Ahmet Bican'ın telifi olan "Münteha" adlı tasavvuf kitabında şöyle deniyor: "İlmin şanıdır ki konusu (mevzuu), ilkeleri (mebadis) ve meseleleri ola. Bu kitabın konusu Hakk'ın varlığı (vücut-ı Hakk), ilkeleri gerçeklerin anası (ümmehatü'l-hakayık) tır. Bunlara Zat'ın esmaları (esmaü'z-zat) derler."

Tasavvuf medreselerde bir ilim olarak okutulmuştur. İlim öğrenmek için iki yol vardır, birisi talik-i nazar (teorik yol), diğeri talik-i tasfiye (arınma) dır. Tarik-i nazardan maksat deliller ve olayları inceleyip bir fikir sahibi olduktan sonra, bir sonuca varmaktır. Bu yolun vasıtası akıl ve duyulardır. Mantıkta bilinen “tümden gelen” yani genel hakikatlerden cüzi hakikatlere varmak, “tümevarım” yani cüzi hakikatlerden genel bir hakikati ifade etmek, bu nazar ilminin metotlarındandır. Tarik-i tasfiye ise kişinin riyazat ve müşahede ederek kalbinin dünya masivasından temizlenmesi ve böylece kalbinde bütün ilim ve hakikatlerin kendisine tecelli olmasıdır. Dolayısıyla tasfiye tariki gayb, müşahede ve irfan yoludur. Tasavvuftaki yol bu ikinci yol olup, Hz. Peygamberin uyguladığı ve ashabına öğrettiği ve telkin ettiği yol budur.

Bu iki yolun birincisi ulemanın, ikincisi sufilerin yoludur. Bu iki yoldan hangisi daha üstündür? Bu konuda pek çok tartışmalar yapılmış ve görüşler ileri sürülmüştür. İmam Gazali bu konuda şunları söylemiştir: “Herkesin bildiği yolda yani mektep, kitap, muallim vasıtası ile çalışarak tahsil-i ilim etmesi emin bir yoldur ve bunda muvaffakiyet kat'idir. Öteki yol ile de maksat hasıl olur ama, tarik-i nazar gibi emin değildir ve herkese müyesser olmaz. Buna mahsus kabiliyet ve istidat ve feyz-i manevi ister.”

Bu açıklamalar “ Üç güzellik: İman, İlim, Tasavvuf” sloganına uygundur. Çünkü burada da nazari ilim tasavvuftan önce gelir. İman ve İlim tahsil etmeden tasavvuf ehli olmak doğru değildir. Bir hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: “Kim bildiği ilimle amel ederse, Allah ona bilmediği ilimleri de varis kılar.” Sufiler nezdindeki ilm-i hakikat, işte bu varis olunacak ilimdir.

İslam Tasavvufuna İtirazlar

İslam tasavvufunun düşünce ve yaşam tarzına bazı kişiler itiraz etmişlerdir. Bunların ilkleri Mutezile mensuplarıdır. Örneğin İbnü'l-Cevzî, İbn Teymiyye, İbn-i Kayyum el -Cevziyye gibi mutezile alimleri tasavvufa cephe almışlardır. Hatta İbnü'l Cevzî “İblis” adlı eserinde bazı tasavvufi görüş ve uygulamaların şeytanın faaliyetlerine yardımcı olduğunu ileri sürmüştür.

Tasavvufta Batınlığın ve Ehl-i Beyt sevgisinin ve Şiiliğin etkisinin bulunduğunu ileri sürenler olmuştur. Tasavvufun aslının Şiilikte bulunduğu iddia edilmiştir. Şiî alim Haydar el-Âmilî'ye göre zahiri ve şer'î ilimler Şiîlik, batını ilimler ise sufiliktir. Dolayısıyla her hakiki Şiî mutlaka sufi, her hakiki sufi de Şiîdir.

Şarkiyatçılara (Oryantalistlere) göre tasavvufun kaynağı İslam dışındadır. Onlara göre tasavvuf, Hıristiyanlık, Agnostisizm, Fars ve Hint mistisizm yahut Yeni Eflatunculuktan etkilenerek doğmuştur. Tasavvuf ile Hint inanışları arasında benzer noktaların olması tasavvufun Hint kaynaklı olduğunun ileri sürülmesine neden olmuştur. Ancak bu görüşlerin, Ali Sâmi en-Neşşâr tarafından, "Neşhetü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm" adlı eserinde yanlış olduğu ispat edilmiştir. Hint kaynağı üzerinde duranlar John Malcolm, Williams Graham gibi şarkiyatçılardır.

Tasavvuftaki fenanın, bütünüyle yok oluş fikrinin Budizm'deki Nirvana ile benzeştiği zannedilmiştir. Ancak bunlar arasında bir benzerlik olmadığı H. Ritter tarafından gösterilmiştir. Ayrıca Nirvana'da olumsuz bir tavır olduğunu, fenanın ise sürekli olarak bekâ ile birlikte olduğunu Nicholson tarafından gösterilmiştir.

David Samuel Margoliouth tasavvufun esas kaynağının Hıristiyanlıktaki ruhbanlık olduğunu ileri sürmüştür. Graham ise, tecelli ve sudûr anlayışının Hint kaynaklı olduğunu, fakat tasavvuftaki zühd hayatını İncil'in etkisine bağlamıştır.

Richard Hartmann, tasavvufu İran dinlerindeki Maniheizm'den kaynaklandığını ileri sürmüştür. Çünkü Mani edebiyatında hak ve sıdk kelimelerinin çok sık kullanıldığını ileri sürmüştür.

Bazı şarkiyatçılar, tasavvufun İslami kökene dayandığını, ancak zaman içinde Yeni Eflatunculuğun etkisine maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Julian Baldick'e göre Yeni Eflatunculuk önce Hıristiyanlığı etkilemiş, daha sonra Hıristiyanlığın etkisiyle tasavvufa geçmiştir. Macdonald'a göre, doğu sufileri Budizm'in zühd anlayışından, batı sufileri Hıristiyanlığın ruhbanlığından etkilenmiş, tasavvufun teorik yönünü de Yeni Eflatun felsefesinin oluşturduğu iddia etmiştir.

Bazı şarkiyatçılar, İbrahim bin Ethem, Sahih-i Belhî, Beyazîd-ı Bestami, Yahya bin Muâz er-Râzî gibi sufilerin Arap olmayışı nedeniyle, tasavvufun Türk ve Hint kökenli olduğunu, horasandan çıkararak yayıldığını iddia etmişlerdir.

Bunlara mukabil, Louis Massigon, Arthur John Arberry ve Annemarie Schimmel gibi bazı şarkiyatçılar da tasavvufun Kur'an'dan çıktığını ifade etmişlerdir. René Guénon, İslam tasavvufu ile Hint ve Çin mistisizmi arasında fikir bakımından benzerlik bulunsa da, her biri kendi geleneği içinde bir bütün olduklarını, dolayısıyla İslam tasavvufunun tamamen İslam kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu türlü eleştiriler ve itirazların Müslümanların inançlarını bozacağı aşikardır. Ancak İslam karşıtlığı, batıyı bu yöndeki itirazlara sürüklemiştir. Özellikle oryantalistlerin bu yoldaki görüşleri, bilimsel olmaktan çok İslam'ı karalamak ve itibarsızlaştırmak amacını taşımaktadır. Ehl-i sünnet İslam alimleri bu itirazları cevaplamışlar ve İslam tasavvufunun kendine has bir ilim olduğunu ispat etmişlerdir.

Muhammed Ali Aynî “Tasavvuf Tarihi” adlı kitabında şöyle yazmaktadır:

“Çeşitli materyalist ve pozitivist görüşler, insan ruhunu bunaltmakta ve diğer felsefeler de ruha teskin edici bir çare getirememektedirler. Büchner ve arkadaşlarının kaba maddeciliğe dayanan velvelleri kulakları doldurmakta, Darwin'in “evrimci” görüşü insanı hayvan seviyesine düşürüp ondaki manevi değerleri yıkmaktadır. Darwin'in “tabii seleksiyon” nazariyesi ahlâkta güçlünün zayıfı ezmesini teşvik etmekte, yaşamak için sevgiden uzak ve daima kanlı bir mücadele fikrini aşılarmaktadır. Stirner ve Nietzsche'nin nihilist ve anarşist fikirleri ise aynı anlayışı daha da yaygınlaştırılmış, yüksek ahlâkî ve manevi değerlerin yıkılması tehlikesini ortaya çıkarmıştır.”

Muhammed Ali Aynî'nin gençlerin fikri selametini muhafaza etmeleri için yazdığı “Reybîlik, Bedbinlik, Lâilâhîlik Nedir?” adlı eseriyle Tefvik Fikret'in Tarih-i Kadîm'inde ileri sürdüğü karamsar ve ateist fikirleri ilmî, felsefî ve ahlâkî bakımdan tahlil ve tenkit ederek bu fikirlerin yanlışlığını ortaya koymuştur. “Hayat Nedir?” adlı eseriyle karamsarlık ve inançsızlığın doğurduğu mutsuzluk ve intihar gibi kötü sonuçları incelemiş, batı hayranı genç kızları, kötümserlik ve

inançsızlık aşıl原因 edebî eserler karşısında uyararak onlara hayata bağlılığı telkin etmiştir. Böylece Muhammed Ali Aynî, Mehmet Âkif'in edebî sahada temsil ettiği aynı mücadeleyi felsefi görüşleriyle desteklemiştir.

Sonuç

İslam tasavvufu Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) in vahiy yoluyla aldığı manevi bilgileri ashabına, onların da tabiine ve onların da diğer Müslümanlara aktarmasıyla oluşan bir ilimdir. Bu ilim iki asır gizli tutulmuş, daha sonra açık olarak ifade edilmiştir. Bu manevi ilim (ledün ilmi) silsile yoluyla bugünlere kadar gelmiş ve aynı şekilde kıyamete kadar devam edecektir.

Tasavvufun kurumsallaşmış şekli tarikatlardır. Tasavvufi eğitim tarikatlar eliyle yapılmaktadır. Burada mürşit-mürit ilişkisi ile manevi bilgiler sufilere aktarılmakta ve onların kamil insan olmalarına çalışılmaktadır.

İlim ikidir, biri zahir (açık) Kur'an'dır ki, Cenab-ı Hakk'ın yaratıkları üzerindeki delil ve burhanı, nimet ve ihsanıdır. Diğeri batın (gizli, iç) Kur'an'dır ki, o ilim de sevdiklerine Allah'ı tanıtır. Bu Allah'ın en faydalı ilmidir. İşte bu tasavvuf ilmidir.

Hikmet, Allah Teâlâ'nın Gönül Bahçesinin ağaçları ve meyveleridir. Kim bu bahçeye girerse en büyük amacına ulaşmış olur. Buradaki hikmetleri öğrenmek ve hikmetlerin nimetleri ile lezzetlenmek çok büyük bir mutluluktur. Bu bahçede kalbi tertemiz olanlar külli akıl (Allah) tan hikmet dersi alır ve hikmet ilmi ile kalbi dolup sonsuzluk denizine gömülür.

Kaynaklar

“Anadolu'da Tasavvuf Yollar”, Ramazan Muslu, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2017

“Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar”, Mehmet Necmettin Bardakçı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015

“et-Tarîkatü'l Muhammediyye”, Huriye Martı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2012

“Fütuhât-ı Mekkiyye”, İbn Arabî, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2008

“İhyâu Ulumu’d-Din”, İmam Gazalî, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1978

“İslâm'ın Mistik Boyutları”, Annemarie Schimmel, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2010

“Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları”, Mahmut Esat Erkaya, Otto Yayıncılık, İstanbul, 2017

“Marifetname”, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Hasankale Derneği, Erzurum, 1980

“Tasavvuf Tarihi”, Muhammed Ali Aynî, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2018

“Tasavvuf Yolu”, Necmeddîn-i Dâye, İFAV, İstanbul, 2013

“Tasavvuf ve Tarikatlar”, Selçuk Eraydın, Marifet Yayınları, İstanbul, 1981

Yorum ve Eleştirileriniz için : <mailto:oryanmh@gmail.com>

[Ana Sayfa](#)

[Makaleler](#)